

ПРИЛОГ КОН ПОЛИТИКАТА НА КРАЛСТВОТО НА СХС ВО БРЕГАЛНИЧКИОТ ОКРУГ (БРЕГАЛНИЧКАТА ОБЛАСТ) 1918-1924

По завршувањето на Првата светска војна Вардарскиот дел на Македонија влегол во границите на новоформираната држава Кралството на Србите, Хрватите и Словенците. Во оваа државна творба, во која влегле пет формирани нации но, која според нејзиното уставно устројство била декларирана како еднонационална, односно дека во неа живее еден троимен народ српско-хрватско-словенечкиот со единствен службен јазик српско-хрватско-словенечкиот¹, а во која не било признаено ниту споменато постоењето на другите, меѓу кои и на македонскиот народ, поголемиот дел од власта бил во рацете на српските политичко-воено-полициски власти коишто ја спроведувале големосрпската политика на српската династија Караѓорѓевиќ и на српските граѓански партии.

Вардарска Македонија по силата на оружјето влегла во доменот на српските интереси и оттаму огромното внимание на владејачките фактори во изградбата на цврсти институции на власта што ќе осигураат гаранции дека овој дел од Македонија засекогаш ќе остане составен дел на Србија, односно на Кралството на СХС. Во тие планови на српската власт едно од централните места заземал градот Штип, како и помалите места од овој дел на Македонија, коишто гравитирале околу овој град. Геостратегиската важност на овој регион се огледала и од фактот што уште на самиот почеток бил конституиран како посебна административно-управна област, наречена Брегалнички округ, подоцна област². Српските државни фактори посебно обрнале внимание на опасноста која според нив можела да дојде од бројната македонска емиграција во Бугарија, којашто потекнувала токму од овие краишта. Тој страв на српската власт доаѓал од сознанијата дека тие Македонци во не така далечното минато, во времето на „прво“ српско 1913-1915 година, на разни начини учествувале во борбата против истата. Врз основа на тоа постоела реална опасност за возобновување на формите на отпор против српската власт во тој момент и со помош на тие Македонци, кои би претставувале поттикнувачки фак-

¹ Branko Petranovič, Momčilo Zečević, Jugoslavija 1918/1984, Zbirka dokumenata, Beograd 1985, 177.

² Во Брегалничкиот округ-област влегувале следните околии од Источна Македонија: Штипска, Кочанска, Малешевска, Светиниколска, Радовишка и Царевоселска.

тор за активирање на незадоволството на локалното македонско население. Во тие рамки, српската власт гледала голема опасност и од дејствувањето на четите на ВМРО на Тодор Александров и Александар Протоѓеров, кои поради отпорот на народот кон србизацијата на овој регион, нашле погодна почва за своите четнички вооружени акции³. На тоа многу одговарала и планинската конфигурација на теренот, којашто давала големи можности, посебно во планинските села, за вооружени акции со учество на поголем број луѓе. Положбата на теренот, како и близината на границата со Бугарија овозможувале брзо и ефикасно повлекување на вооружените чети по извршените напади, што поради развиената мрежа на канали и јатачки служби била максимално искористена од страна на ВМРО. Властите на Кралството на СХС преземале најразновидни мерки за да ја одржат и зацврстат контролата врз Вардарска Македонија и особено во Брегалничкиот округ, каде Кралството имало најголеми проблеми во зачувувањето на својата власт. Разните форми на легален отпор и илегален отпор на македонскиот народ во Брегалничкиот округ ги загрижиле владејачките структури на Кралството на СХС. Режимот во Белград констатирал дека кон Македонците требало да се употребуваат строги мерки поради нелојалноста кон Кралството, која одела до тие граници што, при повлекувањето на бугарската војска, „никој од нив не се предаде на нас, дури ниту тогаш кога поминувале низ своите родни огништа, туку сите отстапуваат со бугарската војска во Бугарија...“⁴

Кралството на СХС во зацврстувањето на својата власт во Брегалничкиот округ, поради антисрпското расположение на населението, но и поради опасноста што доаѓала од вооружените чети на ВМРО, кои со своите акции се заканувале целосно или делумно да ја парализираат српската власт во округот, се решило предност да им даде на полициските и воените мерки. За неутрализирање на незадоволните елементи, властите на Кралството во Брегалничкиот округ донеле огромни жандармериски сили. Овој голем полициски апарат започнал да се распоредува на теренот на Округот во сите негови околии. Во почетокот на 1919 година, полициски и воени сили започнале со пребарување на планинскиот дел и селата од Брегалничкиот округ што граничеле со Кратовската околица, каде се сметало дека има упоришта на комитски чети. За таа цел биле претресени неколку села: Горна Стубла, Пребиштани, Плешенци, Нежилово, Којково, Мушково, Кнежево и други и биле уапсени 17 лица, а едно убиено под обвинение дека биле во тајниот бугарски комитет...“⁵ Во тој период во целиот Брегалнички округ, но посебно во пограничните околии, како што била Малешевската преку бугарско-југословенската граница поминувале и разни разбојнички банди кои немале врска со ВМРО и го тероризирале и пљачкале населението, а се занимавале и со нелегално поминување на грани-

³ ВМРО ја започнала четничковооружената дејност во Брегалничкиот округ во средината на 1920 година, посебно пред општинските и парламентарните избори во Кр. СХС одржани на 22 август, односно на 28 ноември 1920 година.

⁴ Архив на Институтот за национална историја (во понатамошниот текст АИНИ), Скопје, фонд Трета армиска област (во понатамошниот текст ТАО), к. XXXV/1, кут. 1, ред. бр.3, л. 1.

⁵ Ibidem, ред. бр. 5, л. 1.

цата и со недозволена трговија.⁶ За спречување на влегувањето на комитските чети и други илегални групи, банди и поединци, се применувал строг надзор над месното население, се вршеле патроли на сомнителните места, се внимавало на непознати лица, секое лице без исправни документи се носело во полициска станица, а на месното население му се наредувало секое лице од друга држава да го пријавуваат на властите.⁷

Откако не се постигнал успех во сузбивањето на четите на ВМРО со помош на жандармеријата, се преминало кон помош од месното население. Во таквите напори властите наидувале на поединци, кои биле подготвени да соработуваат со нив. Подобните луѓе за српската власт ги посочувал Живоин (Жика) Лазиќ, шефот на државната безбедност на Кралството, при што кога биле создавани месни потерни оделенија, тие лица учествувале во нив и биле плаќани од жандармерискиот буџет како привремени жандарми.⁸

На воен план, главна воена единица што го обезбедувала Брегалничкиот округ, бил XXIII пешадиски полк со седиште во Штип. Единиците на овој пешадиски полк биле распоредени во сите околии на округот⁹. Воените стручњаци на Кралството на СХС сметале дека ваквото присуство на воена сила не било доволно за безбедноста на округот, поради сè поголемиот број на комитски чети. Во почетокот на 1919 година и границата на Кралството кон Бугарија не била обезбедена со поголеми воени формации. Граничната чета со седиште во Радовиш се состоела од 53 војници, распоредени на 8 стражарски места, со реон за обезбедување од Градец планина на кота 571 до кота 1300 на планината Огражден. Беровската чета броела 61 војник на 10 стражарски места со обезбедување од к. 1300 на планината Огражден до караулата Кадиница на к. 1750. Во Царево село имало 2 чети. Едната имала 36 војници со 7 стражарски места од караулата Понорица на к. 1415 до караулата Диздерица на к. 1131. Втората чета имала 40 војници со 9 стражарски места и реон на обезбедување од кота 1131 до караулата Балташница на планината Руен.¹⁰

Според извештајот и на самиот началник на Брегалничкиот округ, Радивој Јовановиќ, во почетокот на 1919 година безбедноста на округот била одржувана од XXIII пешадиски полк, составен од 8 чети, а државната граница на Кралството била обезбедувана од 6 гранични чети. За да се подобри безбедноста, од Командата на Брегалничката дивизијска област се барало засилување од еден полк на коњица. Со потребните пешадиски одделенија требало да се пополнат сите села и гратчиња во близина на границата, а со задача ни-

⁶ Даринка Петреска, Општествено политичката положба во Малешевјата од крајот на Првата светска војна до 1921 година, сп. Историја, год. XXVIII, бр. 1-2, Скопје 1992, 89.

⁷ Ibidem, ред. бр. 67, л. 1-2.

⁸ Државен архив на Република Македонија (во понатамошниот текст ДАРМ), Цкопје, фонд РСВР, куг. 8/11, матр. бр. 21, Материјали за Жика Лазиќ, (Delatnost VMRO-a на teritoriji Makedonije i uopšte i mere bivših Jugoslovenskih vlasti), 9.

⁹ ДАРМ, ф. ТАО, (м. ф. 342), (Команда Брегалничке дивизијске области пов. бр. 1712, распоред XXIII пешадиског пука, 24 01-6 02 1919), л. 1. Во Штип се наоѓала IV чета од првиот баталјон, во Радовиш I чета од вториот баталјон и во Кочани бил штабот на првиот баталјон и првата чета од првиот баталјон. Во Царево село била II чета од првиот баталјон, Берово II, III и IV вод од III чета на првиот баталјон и во Пехчево бил првиот вод од III чета на првиот баталјон.

¹⁰ Ibidem, л. 1.

кој од месното население да не може да го напушти своето место без потребната евиденција во дотичната воена посада. Останатиот дел од пешадијата би бил употребен како резерва.¹¹ За оваа служба како најпогоден се сметал пешадискиот полк од Моравската дивизија, кој бил најблизок до оваа дивизиска област. Коњаницата пак требало да се користи за патролирање со цел фаќање на сомнителни лица и за чување на телефонските линии. Така, со овие мерки се предвидувало да се спречи секое нелегално минување од Бугарија во Кралството на СХС.¹² Покрај овие воени мерки, се одело кон тоа органите на власта на Кралството со своите постапки да не создаваат одбојност кај македонскиот народ кон новиот режим во Вардарска Македонија.

Поради неодреденоста на границата со Бугарија, бидејќи во почетокот на 1919 година сè уште траела Версајската мировна конференција, се барало да се прекинат и да не се вршат репресии врз Македонците, поради опасноста од нивно емигрирање во Бугарија. Исто така се барало казнување на оние кои не се одвивале на воениот повик. Најчесто нивните семејства биле интернирани.¹³

Командантот на Брегалничката дивизиска област во својот извештај до командантот на Третата армиска област, Милош Васиќ, предупредил дека пред да се преземат какви било мерки, требало да се внимава и добро да се запознае карактерот на македонскиот народ. Според него Македонецот својот капитал го држел закопан и сè што ќе му се речело тој го одобрувал и ветувал дека ќе го стори тоа, но сепак го правел она што го наумил. Македонецот-граѓанин сакал да тргува и да води политика, но не и да плаќа данок. Според извештајот Македонецот не сакал да служи во ниту една војска. Затоа кога бил регрутиран тој бегал, порано во Бугарија, од каде пак сиромавиот бил праќан комита во ВМРО, а богатиот останувал да тргува во Бугарија.¹⁴

Во средината на 1919 година, поради сè поголемото народно незадоволство и зачестените комитски напади, сè повеќе се чувствувал недостаток на полициски сили за зачувување на редот и државниот поредок во овој дел на Кралството на СХС. Началникот на Брегалничкиот округ известувал дека 400 жандарми не биле доволни за безбедноста на округот. Според началникот, ваквата состојба била резултат на повеќе околности. Имено, овој округ бил составен од 6 околии, некои од нив се граничеле со Бугарија, од каде што доаѓале комитските напади. Потоа се наведувало дека непријателската агитација во Брегалничкиот округ била најсилна. Поради сите овие причини, началникот истакнал дека за округот биле потребни најмалку 600 жандарми со соодветен број на офицери.¹⁵

¹¹ Завод - Музеј, Историско одделение Штип, (во понатамошниот текст Завод Музеј), ф. ТАО, (Команда Брегалничке дивизиске области пов. бр. 1703-команданту III армиске области), стр. 1.

¹² Ibidem, 2.

¹³ АИНИ, ф. ТАО, к. XXXV/1, кут.1, ред. бр. 113, л. 1.

¹⁴ ДАРМ, ф. ТАО, (м. ф. 342), (Команда Брегалничке дивизиске области пов. бр. 1696-команданту III армиске области), л. 1.

¹⁵ Завод-Музеј, Штип, фонд Брегалничка област, папка бр. 1, (Начелник округа Брегалничког пов.бр. 576-команданту II жандармериске бригаде), стр. 1.

Пролетта 1920 година, поради просторноста на Штипскиот полковен округ и поради опасноста од влез на комити, надлежните воени органи барале засилување на XXIII пешадиски полк со офицери и подофицери. Во тој правец се барало да се распоредат по 4 митралеза на баталјон и по 8 пушкомитралеза на чета. Бидејќи комитите најчесто се бранеле од куќи, се препорачувало секој баталјон да има најмалку по еден топ со калибар 37мм., кој бил корисен поради разурнувачкото дејство и поради прецизноста. Бомбашките одделенија по баталјоните требало добро да се обучат за употреба на бомби од сите видови, бидејќи комитските чети на ВМРО често се користеле со бомби. Се наредило и усогласување на дневната и ноќна сигнализација. Било наредено на баталјоните да им се дадат по 20 коњи и да се обучат за брзо интервенирање, пресекување на отстапница, брза врска и пошта.¹⁶ Командата на Вардарската дивизијска област во понатамошниот извештај до командантот на III армиска област, барала да се оспособат единици за брзо движење, правење заседи и опколување. За старешините и војниците кои имале успех во гонењето на комитите, се барало да се наградат со одликувања и со материјални средства. Исто така, се барало откривање на комитските канали и казнување на населението што ги помагало комитите, а во таа насока XXIII пешадиски полк требало веднаш да се засили со митралези и пушкомитралези.¹⁷

Според еден доверлив извештај до кој дошла ВМРО, во градот Кочани се наоѓал командантот на првиот баталјон од XXIII пешадиски полк. Во Штип, според истиот, биле донесени 4 батерии артилерија од кои две биле испратени во Кочани. Српската власт, според извештајот, во сите околни општини распоредила тајни српски чети кои требало да ги фаќаат избеганите „Бугари“ регрути и да ги откриваат четите на ВМРО, ако такви се појават. Според ова пишување, војската на Кралството на СХС била лошо облечена и слабо исхранета, а војниците Хрвати, Словенци, Унгарци и од друго несрпско потекло, добро се однесувале кон македонскиот народ.¹⁸

Недостатокот од полициски сили го истакнал и началникот на Кочанската околија во април 1920 година. Тој го замолил началството во Штип, за одржување на безбедноста во околијата да испрати 20 жандарми со што би било формирано едно крстаречко оделение. Началникот на Кочанската околија, исто така, барал од соодветниот министер да испрати што побргу уште 50 жандарми од причина што шумата почнала да „разлистува“ со што се создавале можности за развој на комитските акции.¹⁹ За состојбата на полициските сили во Брегалничкиот округ потврдно се искажал и началникот на округот, Јовановиќ, во извештајот за безбедноста на овој дел од Кралството, издаден во јули 1920 година. Тој истакнал дека повеќето од жандармите во овој округ биле речиси боси и со целосно искината облека, така што започнало да се

¹⁶ ДАРМ, ф. ТАО, (м.ф. 344), (Команда Вардарске дивизијске области Генералштаб пов. бр.2753-команданту III армиске области), стр.1-2.

¹⁷ Ibidem, 2-3.

¹⁸ ДАРМ, ф. 1909, Александар Протоѓеров, (м. ф. илм 4251, оп. 2, АЕ 63), (Сведения отъ Македония-Поверително), стр. 2.

¹⁹ Завод-Музеј, ф. Брегалничка област, папка бр. 1, Пов. бр. 267, стр. 2.

јавува отворено незадоволства меѓу нив. Било навестувано дека е можно поради ваквите околности жандармите да престанат да ја вршат својата служба. Јовановиќ барал да им се испрати облека на жандармите, поради непредвидливите последици што би можеле да настанат од таквата состојба.²⁰

Во март 1921 година, поради се поголемото навлегување на комитски чети, повторно се актуелизирало прашањето за заштитеноста на границата со Бугарија. Началникот на Брегалничкиот округ, Радивој Јовановиќ, по извршената инспекција на границата, заклучил дека огромни простори кон бугарската државна граница биле потполно незаштитени, преку кои можело да помине не само комитска чета туку како што истакнал началникот, и цела дивизија. Тој понатаму вели дека бил мал бројот на пограничните стражари, а и на жандармите. Така во некои места од една до друга полициска станица требало да се оди 4 до 5 часа. Поради малиот број жандарми, голем број погранични села останале незаштитени и затоа началникот Јовановиќ предложил во секое село каде што немало жандармериска станица, да има по 2 жандарми, кои заедно со селскиот полјак би го штителе селото.²¹ Началникот се залагал да се зголеми и бројот на крстаречките (подвижните) одделенија. Тој посочил дека со постоечките сили одвај можела да се заштити државната безбедност во нормални услови, додека во случај на поголем упад преку границата, не би можела да се контролира ситуацијата. Затоа началникот барал границата да биде заштитена од регуларна војска, како кај бугарската страна.²²

Во однос на жандармерискиот кадар, началникот укажал дека еден дел од нив ја вршел должноста приближно како што треба, а останатиот дел се оддал на пијанство, ситна трговија или неморал. Со цел да се подобри дисциплината, тој побарал командантот на овдешната жандармериска чета, капетанот Тома Стошиќ, кој бил неспособен да одржи дисциплина кај жандармите, да се замени со друг поенергичен.²³ По повод новите комитски напади, во мај 1921 година, биле засилени скоро сите жандармериски станици и подвижни одреди. Поради потребата од повеќе жандарми, Министерството за внатрешни работи во спогодба со воениот министер регрутирало околу 2000 нови жандарми од редовите на војската, кои биле испратени во „јужните краеве“.²⁴

Во 1922 година заради поголема заштита на граничната линија со Бугарија од комитски напади, властите на Кралството во соработка со службата за државна безбедност на чело со Жика Лазиќ, започнале да формираат т.н. потернички чети. Во овие чети покрај месното население лојално на белградскиот режим, влегувале и подофицер со 3-4 жандарми поради контрола. Четите броеле од 15 до 25 луѓе. Во случај на успех против комитските чети на ВМРО, четниците биле наградувани.²⁵ На помош на месните потернички чети доаѓала

²⁰ Ibidem, ф. ТАО, папка бр. 2, (Извештај о стању јавне безбедности-Београд, 9. 07. 1920).

²¹ Ibidem, ф. Брегалничка област, папка бр. 3, (Началство округа Брегалничког Пов. бр. 242-Министарству внатрашних дела-оделење јавне безбедности), стр. 1.

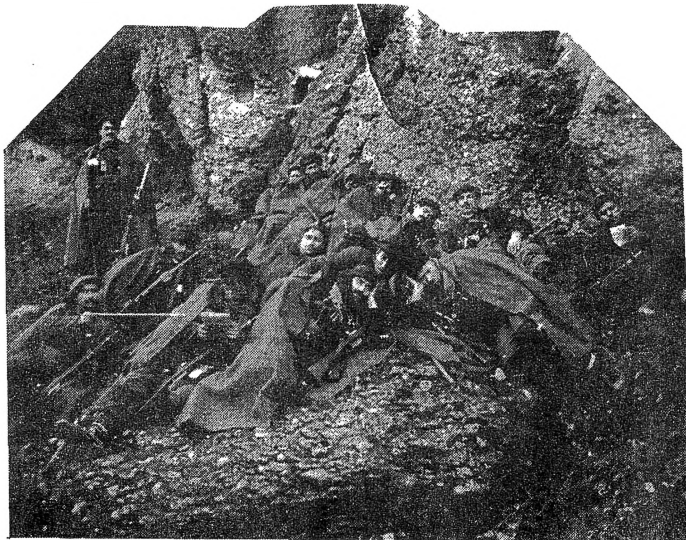
²² Ibidem, 2.

²³ Ibidem, 3-4.

²⁴ В. „Политика“ „Бугарске комите у Македонији“, стр. 1.

²⁵ ДАРМ, ф. РСБР, кут.8/11, матр. бр. 21, Материјали за Жика Лазиќ, Делатност ВМРО-а...op. cit., 16.

и жандармерија, заради поцелосен успех и уништување на четите на ВМРО.²⁶ Во српските контрачети по 1922 година биле прифатени и избеганите „федералисти“, отцепени од ВМРО од Пиринска Македонија. Тие не само што учествувале заедно со воените и жандармериските потери во пронаѓање комити и на нивни соработници туку го малтретирале и незаштитеното население по селата во Брегалничкиот округ.²⁷

Чети на шийијскиот војвода Иван Јанев-Брло (1921 година)

Сè почестите судири на жандармеријата и војската на Кралството со комитските чети, ја принудиле власта, во јули 1922 година, да ја засили Вардарската дивизиска област во нејзиниот источен дел со уште поголеми воени сили. Во Брегалничкиот округ како засилување биле испратени: еден коњички полк од IV ескадрон и митралеско одделение, првиот пешадиски полк со два баталјони со по две чети и митралеско одделение, XLVII пешадиски полк со два баталјони и митралеско одделение, еден баталјон од XVI пешадиски полк со вод од митралеско одделение, ридски дивизион од Дунавскиот артилериски полк од ридскиот дивизион на Тимочкиот артилериски полк.

Линиите по кои овие единици се распоредувале биле во сите региони кои српската власт ги сметала за потенцијална опасност по безбедноста за Брегалничкиот округ.²⁸ Ова големо војничко засилување било распоредено

²⁶ Ibidem, 17.

²⁷ Даринка Петреска, Сведоштва од претставниците на великосрпскиот режим за самоволијата и насилствата на српските контрачети во Брегалничката област во 1923-1924, сп. Историја, год. XXX, бр. 1-2, Скопје 1994, 89-101.

²⁸ Завод-Музеј, Штип, ф. Брегалничка област, папка бр. 4, (Команда III жандармериске бригаде строго Ј.Б. бр. 1519-комесару за Јужну Србију), стр.1. Прва линија на разместување била: Крива Паланка-Царев врв-Саса-Каменица-Драмче-Царево село-с. Панчарево-с. Црник-Пехчево-Берово-Босански Кол.-Ново село. Втората линија на разместување била Страцин-Кратово-Кочани-с.Шипковица-Радовиш-Струмица и третата линија Куманово-с. Павлешинци-

во сите околии на Брегалничкиот округ.²⁹

Зголемениот број на жандармериски и воени сили на теренот на Брегалничкиот округ кон крајот на 1922 година, резултирал со масовни апсења на луѓе во округот, коишто се обвинувале, од страна на режимот, дека ги помагале или учествувале во четите на ВМРО.

Списоците на уапсените Македонци јасно го покажуваат негаторскиот однос на големосрпскиот режим кон постоењето на македонскиот народ, со самиот факт што на презимињата на затворените е додадена наставката „ик“ што е карактеристика на српските презимиња. Најголемиот број од уапсените биле Македонци од источниот дел на Вардарска Македонија, односно од Брегалничкиот округ (област), иако имало и Турци, кои исто така биле вклучени во организационата мрежа на ВМРО. Списоците непобитно го истакнуваат податокот дека во организациската поставеност на ВМРО, најмногу биле опфатени селата и помалите гратчиња, но фактот што најмногу биле затворени од селата, покажувал дека на удар на мерките на режимот во Белград најмногу било изложено македонското село, од кадешто и најмногу се давал вооружен отпор на српската власт, но и дека во селата и нивната околина се движеле и престојувале чети на ВМРО.

По убиствата на колонистите во село Кадрифаково³⁰ во јануари 1923 година од страна на четите на ВМРО, во Штип пристигнале Жика Лазик, шефот на жандармеријата и на државната безбедност на Кралството, и некои високи чиновници од Министерството за внатрешни работи. Тие требало да одржат состанок со командантот на III армиска област, околските и окружните началници на Брегалничкиот округ за мерките за заштита од комитските

Свети Николе-Штип-река Крива Лакавица. На првата линија биле распоредени III батаљон и две чети, II ридска батерија и еден ескадрон коњица.

²⁹ Ibidem, 1-2. Во Царевоселскиот одсек војничкото засилување било во состав: еден батаљон од XVI пешадиски полк со вод митралеско оделение, два батаљона од XLVII пешадиски полк со митралеско оделение, една ридска батерија од Дунавскиот артилериски полк и еден коњички ескадрон. Во селата Саса, Каменца и Драмче имало еден батаљон од XVI пешадиски полк, во селата Грлани, Трботивиште, Панчарево и Црник по една чета и во Царево село две чети, ридска батерија и ескадрон коњица. Во Беровскиот пододсек на просторот од селото Црник до караулата Босански Клуб. биле разместени III батаљон од XLIV пешадиски полк, една ридска батерија од Тимочкиот артилериски полк и еден вод коњица. Во Пехчево, Берово и на Цами Тепе била сместена по една чета, а во Берово имало и една ридска батерија и еден вод коњица. Радовиш бил обезбедуван од една чета од III батерија на XXIII пешадиски полк и од една чета од првиот пешадиски полк на командниот батаљон. Во Кочани биле присутни штабот на еден батаљон од првиот пешадиски полк со една чета и вод митралези, штаб на дивизионот и една ридска батерија од Дунавскиот ридски артилериски дивизион и еден ескадрон коњица. Во Свети Николе се наоѓал штабот на првиот батаљон од III пешадиски полк со една чета и вод митралези. Во центарот на округот, Штип, биле сместени командантот на десниот тактички реон и командантот на првата пешадиска бригада од Вардарската дивизија, II и III батаљон од XXII пешадиски полк, III ридски дивизион од Вардарскиот артилериски полк и Штабот на првиот коњички полк со еден ескадрон и митралеско оделение.

³⁰ На 6 јануари 1923 година комитска чета под водство на штипскиот војвода Иван Јанев-Брло извршила напад и го запалила селото Кадрифаково, Штипско, при што биле убиени 23 српски колонисти, а било оставено и заканувачко писмо од Тодор Александров со предупредување до српските власти да се прекине колонизацијата во Македонија под српска власт.

акции. Како една од мерките за уништување на, како што истакнала „Политика“, Македонскиот комитет, се предлагала окупација на оној дел од бугарската територија во кој се наоѓале засолништата на комитските чети.³¹ За одмазда на убиените српски колонисти во Кадрифаково, штипскиот велик жупан Добрица Матковиќ го наредил стрелањето на 22 селани од село Гарван, Радовишко, кое било извршено на 3 март 1923 година. Убивањето на други 19 луѓе од селото Брест било спречено од еден полковник, по националност Хрват, кој застанал во редицата и го оневозможил стрелањето на селаните.³² Засилените репресивни мерки на Кралството на СХС во Брегалничкиот округ во летото 1923 година резултирале со полнење на затворите во околиците на округот. Во август 1923 година, според член 1 од Законот за јавна безбедност и поредок на државата, биле затворени голем број Македонци од овој дел на Вардарска Македонија под обвинение дека работат против востановувањето на државната власт на Кралството и дека ги помагаат четите на ВМРО во нивното дејствување на теренот.³³

Во воените дејства против комитските чети се вклучиле и разузнавачките одделенија од војската на Кралството на СХС. Во септември 1923 година, командните структури на војската, побарале податоци од разузнавачкиот офицер Танасие Диниќ за тоа како и со што бугарската јавност ги оправдувала подготовките на комитските чети на бугарска територија. Исто така, се барале податоци од Диниќ за впечатокот во бугарската јавност предизвикан од вестите во весниците што објавувале дека војската на Кралството на СХС ќе ги гони комитските чети и на самата бугарска територија.³⁴

Со цел да се засилат вооружените потери и борба против сè поприсутните четнички навлегувања и атентатите од ВМРО, на големиот митинг во Штип на 9 септември 1923 година било формирано „Здружението за борба против бугарските бандити“ за чиј претседател бил назначен познатиот просрпски ориентиран штипски трговец, Михаило Каламатијевиќ (Мијалче Каламатија).³⁵

³¹ В. „Политика“, год. XIX, бр. 5295, 20 01 1923 „После покоља у Кадрифалку“, стр. 2.

³² В. „Независима Македонија“, год. I, бр. 6, 29 03 1923 „Ватроломеевска ноќъ въ с. Гарванъ“, стр. 1.

³³ Завод -Музеј, Штип, ф. Брегалничка област, папка бр. 5, (Список на лица затворени во затворите по околиците, 10 08 1923). Според списокот биле затворени лицата: Дане Јованов(иќ) - Ново село, Коле Арсиќ - с. Лезово, Пробиштипско, Стојка Колев(иќ) - с. Лезово, Мане Трајчев(иќ) - с. Лезово, С. Манев(иќ) - с. Лезово, Сане Ефремов(иќ) - с. Лезово, Тодор Апостолов(иќ) - с. Лезово, Јованче Коцев(иќ) - с. Лезово, Стојан Јованов(иќ) - с. Гујновци, Пробиштипско, Петар Зафиров(иќ) - с. Гујновци, Мане Костадинов(иќ) - с. Д. Трогирци, Штипско, Ѓорѓи Иванов(иќ) - с. Д. Трогирци, Насто Јованов(иќ) - с. Д. Трогирци, Мане Данев(иќ) - с. Лезово, Тасе Давчев(иќ) - с. Лезово, Јован Арсиќ - Св.Николе, Павле Михаилов(иќ) - Св.Николе, Александар Мисиќ - Св.Николе, Јаче Јованов(иќ) - Св.Николе, Арангел Јованов(иќ) - Св.Николе, Спиро Донов(иќ) - Св.Николе, Јован Стојанов(иќ) - Св.Николе, Ангел Милев(иќ) и Глигор Тасев(иќ).

³⁴ ДАРМ, фонд Министерство на војска и морнарица, Главен генералштаб (разузнавачко одделение), (микрофилм 2802), (Главни генералштаб-обавештајно одделение-обавештајном официру г. Танасију Динићу), стр.1.

³⁵ Александар Апостолов, Трикратен терор во источниот дел на Вардарска Македонија меѓу двете светски војни, зб. Штип и Штипско во Народноослободителната војна 1941-1945, кн 1, Скопје 2000, 260-261.

Воено-полициските мерки што ги преземало Кралството на СХС за зацврстување на својата власт во Брегалничкиот округ, односно област, во периодот 1918-1924 година, биле од големи размери и добиле широк публицитет во државата. Нивната примена во округот на површина го истакнала стравот на Кралството пред опасноста од губење на контролата врз овој дел од државата, поради сè помасовното незадоволство на македонскиот народ од власта, кое се манифестирало во различни форми. И покрај големите воено-полициски сили, тие се покажале како недоволни за заштита на границата со Бугарија од навлегувањето на комитските чети на ВМРО.

Главни причини за неефикасноста на овие сили биле слабата дисциплина, неморалот на војниците и жандармите, како и несоодветниот распоред на гломазниот војнички и полициски апарат на теренот на округот. Во такви услови кога не можеле да се спречат вооружените комитски навлегувања во Брегалничкиот округ односно област, целокупното внимание на вооружените сили на режимот било насочено кон преземање на репресивни мерки врз локалното население во округот. Македонскиот народ во Брегалничкиот округ бил апсен, измачуван и убиван под обвинение дека дејствува против државниот поредок на Кралството и дека ги прикрива и помага четите на ВМРО во нивното дејствување. Оваа тешка состојба создавала уште поголема одбојност на македонскиот народ кон режимот на Кралството на СХС и создавала плодна почва за поголемо народно незадоволство. Така, српскиот режим наместо да ги бара причините за незадоволството на македонскиот народ во сопствената политика за непризнавање на македонската национална посебност и на ограничувањето на политичките и граѓанските права на Македонците во Брегалничкиот округ, ги зголемувал мерките на притисок и репресија.